

## CIRCULAȚIA MONETARĂ ÎN BASARABIA ÎN PRIMII ANI DUPĂ ANEXAREA EI LA IMPERIUL RUS

*Valentin TOMULEȚ*

După anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus în provincie au circulat, o anumită perioadă de timp, mai multe feluri de monede, în special cele turcești, austriece și olandeze. Dar cea mai mare răspândire au avut, grație dependenței Principatelor Române de Imperiul Otoman, monedele de aur și argint turcești cu valoare diferită, numite *mahmudea*, *jumătate de mahmudea*, *o pătrime din mahmudea*, *rubia*, *rubeicicul*, *beșlicul*, *stambulul*, *funducul*, *misârul* etc.

Administrația imperială rusă n-a putut scoate imediat din circulație de pe piața internă din Basarabia monedele străine și să le înlocuiască cu asignatul rusesc din mai multe considerente:

1. Introducerea în Basarabia a unui sistem monetar nou a depins, în mare măsură, de ritmurile de includere a teritoriului nou-anexat în sistemul economic și politic al Imperiului Rus, proces care s-a petrecut anevoios, a necesitat timp și eforturi atât din partea administrației imperiale ruse, cât și a celei regionale din Basarabia.

2. Dificultatea integrării teritoriului nou-anexat în sistemul pieței interne ruse era dictat de faptul că până la începutul anilor '30 ai sec. al XIX-lea Basarabia a fost separată de guberniile interne ruse prin cordonul vamal de la Nistru, iar legăturile comerciale a negustorilor basarabeni cu guberniile ucrainene și ruse s-a petrecut cu anumite greutăți, din simplul considerent că negustorii din guberniile ruse erau împărțiți în gilde comerciale, iar cei din Basarabia – nu.

3. Nu mai puțin important a fost și faptul că pentru o anumită perioadă de timp, până în 1828, Basarabia a deținut statutul de autonomie limitată în componența Imperiului Rus. Alături de păstrarea unor particularități în sistemul economic, politic și administrativ, statutul de autonomie presupunea, sau cel puțin admitea, păstrarea unor particularități specifice în sistemul financiar, inclusiv în circuitul monetar.

4. Urmează să ținem cont și de faptul că, la început, comerțul în Basarabia se efectua în baza Regulamentului comercial din 19 decembrie 1810, care promova politica de a nu scoate din țară monedele de aur și argint. Iar monedele turcești, austriece și olandeze erau de monede aur și argint.

5. Trebuie să mai ținem cont și de faptul că pentru integrarea Basarabiei în sistemul economic și politic al imperiului țarismul a întreprins

măsurile concrete în vederea studierii resurselor economice și umane ale Basarabiei, specificul administrării teritoriului, instituțiile sociale, fiscale, administrative etc., specificul dezvoltării economice, condițiile în care se desfășura comerțul, modalitatea de impozitare a populației moștenită din Principatul Moldova, specificul circulației monetare pentru a putea fi operate schimbări reieșind din noile condiții etc.

6. Înlăturarea de pe piața basarabeană a monedelor străine era dificilă și din considerentul că instituirea cordonului sanitaro-vamal la noua frontieră, la Prut și Dunăre, care urma să supravegheze și să reglementeze circulația mărfurilor, respectiv și circulația monetară, și nu numai, în Basarabia, se târăgăna. Cordonul a fost instituit abia în 1817, respectiv din acest an se puteau întreprinde măsuri concrete și eficiente în vederea soluționării acestei întrebări.

La 10 ianuarie 1819 Consiliul Suprem al Basarabiei sub președinția lui C.A. Catacazi au discutat dispoziția rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev cu privire la circulația în Basarabia a monedelor turcești: *beșlicul* de argint, *cervonețul* de aur numit *rubia*, *levnicul* în valoare de douăzeci și cinci, *zermakupul*, *funducul* și *misârul*, care n-au fost evaluate până atunci și nu se cunoștea valoarea lor reală. Consiliul Suprem a dat dispoziție guvernatorului regional de a convoca în prezența Departamentului economic un funcționar al Serviciului Sanitar, samsarul regional, câțiva negustori de încredere și cei mai buni meșteri aurari pentru a evalua aceste monede privind calitatea aurului și argintului, stabilind concomitent prețul real al monedelor în raport cu rubla rusească și cervonețul olandez.

Pentru a stabili un curs exact în timpul operațiilor de schimb valutar, la 12 ianuarie 1823 a fost emisă o dispoziție ce stabilea modalitatea de schimb a monedelor de aur și argint turcești, concretizându-se că, până la introducerea banilor rusești în circulație pe întreaga Basarabie, se stabilea un anumit curs pentru schimbul monedelor turcești. Valoarea se schimbă a acestor monede era diferită. Conform informațiilor prezentate la 23 mai 1824 Consiliului Suprem al Basarabiei pentru încasarea goștinii de pe oi și capre, confirmată la 1 aprilie 1824 de această instituție, se stipula că banii încasați de concesionar să fie luați în monedă care circulă liber în Basarabia, în baza cursului de schimb stabilit între diferite persoane: un cervoneț olandez și austriac fiind egalat cu 18 lei, o rublă de argint – cu 6 lei, o mahmudea – cu 25 lei, o jumătate de mahmudea – cu 12 ½ lei, o rubie nouă – cu 3 lei 10 parale și o rubie veche – 3 lei 5 parale.

Ulterior, prin dispoziția din 22 decembrie 1824 a guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov, adresată Consiliului Suprem al Basarabiei „...s-a hotărât a interzice primirea banilor de aur turcești în vistieria statului, indiferent de cursul

lor oficial, din cauza calității joase a aurului și a intenției guvernului turc de a micșora în continuare cantitatea aurului în aceste monede; cu atât mai mult că importul lor de peste hotare în Basarabia a fost interzis”.

Pentru a înlătura moneda turcească din circulație, în 1827 Administrația regională a emis o dispoziție specială, potrivit căreia, pentru comoditatea populației, taxele la produse urmau să fie fixate în ruble rusești și nu în cele turcești sau moldovenești.

După anexarea în 1812 a Basarabiei la Rusia în provincie au circulat următoarele monede:

**MAHMUDEA** (*махмудя*) – monedă turcească de aur echivalând cu 15 lei vechi. A fost emisă de sultanul Mahmud I (1730-1754), de la care și-a luat numele. În Basarabia este cunoscută ca *mahmudea*, *jumătate de mahmudea* și o *pătrime din mahmudea*. Potrivit cursului oficial din 1820, mahmudea era echivalentă cu 29 lei și 12 parale. Pornind de la faptul că în Basarabia nu exista un curs stabil în schimbul banilor, în timpul operațiilor de schimb valutar aveau loc diferite încalcări. Pentru a reglementa această problemă, la 12 ianuarie 1823 a fost emisă o dispoziție ce stabilea modalitatea de schimb a monedelor de aur și argint turcești, concretizându-se că până la introducerea banilor rusești în circulație pe întreaga Basarabie se stabilea un anumit curs pentru schimbul monedelor turcești. *Mahmudea* a fost echivalată cu 3 rub. 28 kop.

**RUBIA** (*рубий*) – unitate bănească din Imperiul Otoman care a circulat în Principatul Moldova și în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus. În sec. al XIX-lea rubia circula pe piața internă din Moldova cu valoarea de 110 parale, de 2 piaștri și 30 de parale sau de 6 lei vechi. În Basarabia, rubia pătrunde în cantități mari, în special, în anii 1817-1818, în perioada comerțului favorabil cu Imperiul Otoman. Atunci o rubie era echivalentă cu ½ din *beșlic* și erau schimbată de populație la cursul de 2 lei 20 parale, dar nu era primită de vistierie în calitate de impozit. În baza dispoziției din 12 ianuarie 1823 *rubia* a fost echivalată cu 53 kop.

**BEȘLICUL** (*бешлий*) – monedă turcească de valoare mare, care a circulat și în Țările Române. La 1820 valoarea era de 50 de groși. În limba turcă *beș* însemna cinci (*пять*), iar *beșlic* – pitac (*пятак*) sau monedă de cinci copeici (*пятилевник*). În 1813 cursul beșlicului în Basarabia constituia 5 lei. Pătrunde în cantități mari, în special, în anii 1817-1818, în perioada comerțului favorabil practicat de negustorii basarabeni cu Imperiul Otoman.

**STAMBOL** (*стамборы*) – monedă de aur (galben, ducat), emisă la Istanbul. Stambolul a circulat în toate cele trei provincii românești – din sec. al XVIII-lea până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea., cu o valoare relativ stabilă, de 8 lei (piaștri). În Basarabia, *stambolul* a circulat în primii

ani după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus. La dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei a fost interzis, din considerentul că nu avea curs de schimb și că „...cerere în această monedă pentru cursul mărunț, pe viitor, nu se mai prevede”.

**FUNDUCUL** (*фундук*) – monedă turcească de aur în greutate de 2,43 g. emisă la 1748. În Țările Române *funducul* a circulat în sec. al XVI-II-lea și al XIX-lea, cu o valoare apropiată de a ducăților europeni (venețieni, olandezi, ungurești), echivalând cu 11 sau 22 plăștri sau chiar cu 35 lei vechi. În Basarabia *funducul* a circulat în primii ani după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus. La dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei a fost interzis, din considerentul că nu avea curs de schimb și „...cerere pe viitor în această monedă pentru cursul mărunț nu se prevede”.

**MISÂRUL** (*мисары*) – monedă de aur egipteană, bătută la Cairo. Misârul este prezent pe piața internă din Țările Române din sec. al XVIII-lea până la 14(28) aprilie 1867. Cursul misârului apare variabil, când de la 7 lei, când de la 17 lei. Sursele de arhivă (1813) confirmă că *misârul* era *cervoneț turcesc* care era folosit în Moldova în calitate de unitate monetară, iar după anexarea Basarabiei la Rusia el a fost limitat în circulație.

**CERVONEȚUL** (*de la polon. – czerwony – frumos, de aur*) (*червонец*) – monedele de aur turcești „...care se află în circulație în număr destul de mare în această provincie”. La dispoziția guvernatorului civil I.M. Hartingh din 29 decembrie 1813, s-a interzis ca această monedă se fie primită în vistieria statului, sub pretextul insuficienței și calității joase a aurului și din cauza instabilității cursului, care poate cauza vistieriei mari prejudicii. *Cervoneți* erau și ducății olandezi, care circulau în Basarabia la cursul de 12 lei și ducății austrieci – la cursul la 11 lei și 30 de parale. *Cervoneți* erau și monedele de aur rusești, de o valoare de 3 ruble, similar ducățului sau țechinului italian.

**ASPRUL** (*аспра*) – monedă turcească bătută din argint, pe la mijlocul sec. al XIV-lea, valorând 1/3 dintr-o para. Aspru a continuat să circule în Basarabia și după anexarea ei la Imperiul Rus. Aspru era cunoscut ca monedă turcească de valoare mică. 120 de aspre erau echivalente cu un leu.

**LEUL** (*лев*) – la început monedă olandeză de argint, având drept element caracteristic un leu ridicat pe două labe imprimat pe revers. Valoarea leului a variat: între 1650-1670 leul valora 180 bani; în 1711 – 140 bani; în 1716 – 125 bani; iar în 1843 – 240 bani. Prin legea din 14/26 aprilie 1867 leul de argint devine etalon oficial al sistemului monetar național al României. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, vechea unitate monetară de argint turcească a fost păstrată. În 1815, cursul oficial al leului constituia 60 kop. de aramă.

**PARA** (*napa*) – monedă de origine turcă, emisă de sultanul Murad IV în 1626. Apare pe piața comercială românească din sec. al XVII-lea și se menține până la introducerea sistemului monetar național. În Basarabia, în 1813, 40 de parale constituiau 1 leu. În 1819, la propunerea guvernatorului Basarabiei, s-a hotărât de „...a interzice intrarea lor de peste hotare în această regiune și de a nu primi acești bani pentru achitarea impozitelor și alte plăți”.

**DUCATUL** (*дукат*) – monedă de aur sau de argint. Figurează printre cele dintâi monede medievale și a circulat pe întreg cuprinsul Europei și în Levant. Majoritatea statelor medievale au emis ducatul cu titlu, greutate și valoare apropiate. Între speciile de ducați cu o circulație mai frecventă în Țările Române menționăm: ducații ungurești, ducații venețieni, ducații olandezi, ducații bavarezi etc. Ducatul a circulat ca monedă reală, servind în tranzacțiile comerciale interne și, mai ales, internaționale. În Basarabia în primii ani după anexarea ei la Rusia au circulat ducații olandezi, având un echivalent, potrivit cursului din 1815, de 12 lei.

**ICHILĂCUL** (*ичильку*) – monedă veche de argint turcească, care a circulat în Țările Române în prima jumătate a sec. al XIX-lea. Ichilăcul a circulat o anumită perioadă de timp și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus. A avut un curs stabil în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 și guvernatorul civil al Basarabiei a limitat schimbul acestei monede.

**IUZLUCUL** (*ecatostar*) (*юзлук*) – monedă veche de argint turcească, care s-a aflat în circulație în Principatul Moldova, egală cu 100 de parale. Iuzlucul a circulat o anumită perioadă de timp și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus. A avut un curs stabil în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 și ca și *ichilăcul*, guvernatorul civil al Basarabiei a limitat schimbul ei.

**ASIGNATUL RUSESC** (*русская ассигнация*) – bani de hârtie, care au circulat în Imperiul Rus de la sfârșitul anilor '60 ai sec. al XVIII-lea. Primele asiguate rusești au fost emise în 1769 de către împărăteasa Rusiei Ecaterina a II-a, pentru a acoperi cheltuielile mari purtate în războiul cu Poarta Otomană. În Basarabia, asignatul a fost pus în circulație oficial imediat după anexarea ei la Imperiul Rus, deși era cunoscut încă de pe timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812. În 1828, moneda rusească a fost introdusă ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabia. Dar, acesta n-a ușurat situația financiară a populației. Contemporanii constată că această măsură a țarismului, din contra, a provocat creșterea bruscă a prețurilor la toate produsele, în special la cele de primă necesitate. Locuitorii din mediul rural mult timp n-au putut să se deprindă cu rubla rusească, nu

puteau urmări cursul de schimb al acestei monede și din aceste considerențe timp îndelungat au avut mult de suferit. În schimb, de pe seama introducerii rublei rusești au avut de câștigat negustorii, care erau cunoscuți cu această monedă, urmăreau cursul de schimb al rublei și stabileau la produsele alimentare prețuri arbitrare, folosindu-se de incompetența populației, înșelând-o nerușinat.

Cu introducerea în 1828, a monedei rusești ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabia, monedele turcești au fost înlăturate treptat din circulație de pe piața din Basarabia. În pofida acestui fapt, unele din monedele turcești au circulat în Basarabia până în anii '50 ai sec. al XIX-lea.

### **Bibliografie:**

*Dicționar de Istoria Românilor*, Chișinău, 2005.

*Instituții feudale din Țările Române*. Dicționar. Coordonatori: Ovid. Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988.

Poștarencu D., *Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus*, Chișinău, 2006, p. 105-107.

Tomuleț V., *Basarabia în epoca modernă. 1812-1918. Instituții, regulamente, termeni*, Chișinău, 2011.

*Jubilejnyj sbornik goroda Kișineva 1812-1912 gg.*, č. I, Kișinev, 1912, s. 84-85.